

KURGUDAN YAYINA BİLİMSEL ARAŞTIRMA

Yeşim GÖKÇE KUTSAL

*“Öldükten sonra unutulmak istemiyorsanız ya okumaya değer şeyler yazın,
ya da yazılmaya değer şeyler yapın.”*

FRANKLIN

Akademik çalışmalar ve rutin hekimlik uygulamaları yanında hekimlerin süreli yayınlar için çalışmalarının altında yatan neden; bilimsellik tutkusu, derginin kalitesinin beğenilmesi ve daha üst düzeye taşınabilmesi isteği ya da derginin ilgi alanına giren konular ile ilgili olarak güncel bilgiye ulaşabilme arzusu olabilir. Gerekçe her ne olursa olsun tıp ortamına yadsınamaz bir katkı sunulacağı kesindir. Süreli yayınlar bilimsel haberleşmede ve bilimin kayda geçirilmesinde en önemli rolü oynamaktadırlar. Bu bağlamda evrensel bilimin paylaşılmasını sağlayan bilimsel dergilerin temel işlevi; “Bilimsel makale yazarının kendisini en etkin bir biçimde ifade etmesine yardımcı olmak ve bilimi anlaşılabilir bir şekilde yayınlamaktır”.

Tıp eğitimi ve bilimsel araştırmalar

Günümüzde tıp alanında yapılan araştırmaları konu alan makalelerde; başlığın net olarak tanımlanmasından, amacın net olarak açıklanmasına ve etkin bir tartışma yazılmasına kadar pek çok konuda sorunlar yaşanmaktadır. Bu aşamada göz ardı edilmemesi gereken en önemli nokta; araştırma metodolojisi, epidemiyoloji, makale yazımı, araştırma ve yayın etiği, temel biyoistatistik konularının ilk yıllardan itibaren tüm mezuniyet öncesi tıp eğitimi süreci içinde ve mezuniyet sonrası sürekli tıp eğitimi etkinlikleri kapsamında yer alması gerekliliğidir. Bu açıdan kapsamlı ve süregelen eğitim programları hazırlanmalıdır. Araştırmaların planlanma aşamasında istatistik uzmanları ile ortak çalışma yürütülmesi, metodoloji hatalarını en aza indirecektir.

Genç hekimlerin araştırmaların kurgulanma ve yayın aşamasında gereksinimleri olan bu konular, bilinçli bir okuyucu olarak makaleleri değerlendirme, eleştirel yaklaşabilme ve dolayısı ile olgunlaşma aşamalarında da yararlı olacaktır. Unutulmamalıdır ki hepsi geleceğin araştırmacı bilim insanları, yazarları, editörleri ve danışmanları olarak sürece katkıda bulunacak ve bilimsel yayınların geleceğini belirleyeceklerdir.

Araştırmalar, haftada 4-5 saatlerini makale okumaya ayıran ve ağırlıklı olarak da abstraktların gözden geçirilmesi ile araştırmalar konusunda fikir sahibi olduklarını belirten hekim sayısının az olmadığını göstermiştir. Zamanlarının çoğunu hastalarının tanı ve tedavilerine ayıran özellikle devlet hastanelerinde görev yapan hekimlerin araştırmalara ve makale okumaya ayırabildikleri kısıtlı zamanlarda bilimsel ve etik açıdan mükemmele yakın araştırmalar yapmalarını, pek çok makaleyi okuyarak özümsemelerini beklemek ne kadar akılcı bir yaklaşımdır ?

Eğitim süreci içindeki genç hekimlerin bilimsel dergilere basılı olarak veya internet aboneliği

Prof.Dr. Yeşim GÖKÇE KUTSAL
Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi - ANKARA

şeklinde ulaşmaları kolaylaştırılmalı ve ayrıca mesleki ve akademik açıdan deneyimlerinin makale haline getirilmesi ve yayın sahibi olmaları desteklenmeli, özellikle uzmanlık tezi öncesinde en az bir adet kapsamlı araştırma yapmaları için gerekli öncelikle eğitim veren kurumlarca sağlanmalıdır. Ülkemizde bilimsel araştırmalara destek veren kurumlar arasında; üniversitelerin araştırma fonları/birimleri, araştırma enstitüleri, TÜBİTAK, Devlet Planlama Teşkilatı, mesleki dernekler, uzmanlık dernekleri, vakıflar, Avrupa Birliği Fonları gibi uluslar arası kuruluşlar, sanayi kuruluşları/ilaç firmaları yer almaktadır. Bilimsel araştırmaların desteklenmesi açısından Ar-Ge kaynaklarının artırılmasını, etkin ve verimli bir şekilde kullanımını amaçlayan politikalar geliştirilmeli, başta üniversiteler olmak üzere konu ile ilgili kurumlar arasında koordinasyonun sağlanması için çalışmalar yapılmalıdır. Unutulmamalıdır ki, genç yaşlarına karşın yayın sahibi olmaları sadece tez çalışmalarına hazırlıklarına ve hekimlik uygulamalarına yararlı olmakla kalmayıp, tartışmasız bir özgüven kaynağı da olacaktır.

Ulusal süreli yayınlarımız

Bilimsel dergilerde yayınlanan materyalin doğru ve geçerli olduğu konusunda güvence sağlaması gereken editör ve yayın kurulu üyeleri bu anlamda okuyucuya karşı ciddi bir sorumluluk taşımakta ve yine bu amaca yönelik olarak tarafsız danışman seçimine özen göstermek durumundadırlar. Yayına kabul edilen makalenin sadece ve sadece bilimsel değeri nedeniyle yayınlanacağı güvencesini vermek editörün ve yayın kurulu üyelerinin sorumluluğudur. İyi bir bilimsel deneyim; sorunun tanımlanması, bir hipotezin geliştirilmesi, deneyin gerçekleştirilmesi, verilerin elde edilmesi, sonuçlar ve bunların onaylanması sürecinden oluşan katı bir metodolojiyi izler. Bu süreç, özellikle de doğruluğun kontrol edilmesi aşaması, sonucun güvenilir olmasını sağlar. Akademik süreli yayıncılık açısından ilk aşamayı oluşturan bu süreci, makale yazımı, editorial değerlendirme ve yayınlanma aşaması izler.

Bilimsel dergiler temel bir amaca hizmet ederek, hem aynı dalda çalışan hem de farklı uzmanlık dallarında hizmet veren hekimler arasında iletişimi sağlamaktadır. Süreli yayınların okunulurluğunu artıran en önemli faktörün; "Yüksek bilimsel düzey ve impakt faktör" olduğu düşünülür. Bununla birlikte, yazarları ve okuyucuları motive eden, günlük hekimlik uygulamaları açısından yararlı ve pratik bilgilerle donatılmış olan, çekici dergilerin de son derece geniş bir okur kitlesine sahip olduğu gözlenmektedir. Ayrıca süreli yayıncılıkta hekimler açısından önem kazanan; sesli, renkli görüntü kayıtları kullanarak interaktif eğitim olanaklarının sağlanması konusu elektronik dergicilik yardımı ile gündeme gelmiştir ve bu konudaki gelişmeler ile bilginin paylaşılması giderek hızlanmaktadır. Bilimsel süreli yayınlarda tüm bu faktörlerin göz önünde tutulması, ulusal dergilere ilginin artmasına neden olacaktır. Ayrıca akademik yükseltmelerde ulusal dergilerin de ön plana alınması açısından "**Ulusal İmpakt Faktör**"ün (etki değeri) oluşturulması önemli bir adım olacaktır.

Ulusal süreli yayınlarımızın, tüm dünyada olduğu gibi, belirli dönemlerde gelişmeyi gözlemek ve eksiklikleri ve / veya yetersizlikleri fark etmek için kendi öz değerlendirmelerini içeren çalışmalar yapmaları yararlı olacaktır. Bu bağlamda yapılan araştırmalarda dikkat çeken noktaların başında; akademik yükseltme ve atamalarda ulusal süreli yayınların göz önüne alınmasının istenmesi gelmektedir. Bu durum; ulusal süreli yayınlarımıza daha fazla özen göstermenin geçerli bir gerekçesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulusal dergilerin yayın sürecinde aksaklıklar oluşmaktadır ve bunların en önemlisi danışmanlık sisteminin yavaş işlemesidir. Bilimsel literatürün danışmanlar olmadan daha iyi işlediğini ifade eden otörler

de mevcuttur ve bu yol ile bilgilerin ve düşüncelerin gecikme olmadan ilerleyeceğini ve paylaşılacağını savunmaktadırlar. Fakat ulusal alanda yaptığımız araştırmalardan çıkan sonuçlar da, günümüzde hemen tüm dergilerde uygulanmakta ve geçerliliği artık tartışılmamakta olan; danışmanlık sisteminin süreli yayınlar için vazgeçilmez olduğu düşüncesini desteklemektedir. Geçerliliği kabul edilmekle birlikte; danışmanlık sistemine yönelik eleştiriler de bulunmaktadır; danışman seçiminde ünvan ve editöre/yayın kuruluna yakınlıktan daha farklı ve objektif kriterlerin de göz önünde bulundurulması gerektiği görüşü hakimdir. Danışmanlar, konunun uzmanı olan, halen aktif olarak araştırmalar yapan ve araştırmacıların sorunlarına hakim, zamanlamaya dikkat ve özen gösteren deneyimli kişiler arasında seçilmelidir. Danışmanlara standart bir değerlendirme formu gönderilmesi de standardizasyon açısından benimsenen bir konudur.

Yaptığımız araştırmalar kapsamında, ulusal süreli yayınlardaki yetersizlikler/eksiklikler incelendiğinde; en büyük eksikliğin yayınların orijinalliği olduğu görülmektedir. Daha sonraki sırada yetersiz bilimsel içerik ve metodoloji yetersizliği gelmektedir. Bu eksiklerimizin farkında olmak ve bunlar için çaba göstermek ulusal dergilerimizin kalitesinin yükseltilmesine ve ulusal dergilerimize ilginin artmasına neden olacaktır. Biyoistatistik , etik ve dil danışmanlarının da süreli bir bilimsel yayının kalitesini artırmada önemli faktörler olduğu göz önüne alınmalıdır. Bilindiği gibi ciddi ve güvenilir nitelikteki süreli yayınların bilimsel arenada var olabilmeleri için gerekli ön koşullar; okunuluyor olmaları, içerdikleri bilgilerin kullanılıyor ve makalelerine de atıfta bulunuluyor olmasıdır. Okunulurluğunu arttırmanın temel koşulu; editörün, yayın kurulu üyelerinin ve yayınevi sorumlularının istekli, meraklı, iyimser ve gelişmeye, ilerlemeye yatkın kişilik özelliklerine sahip olmalarıdır. Eğer dergiyi yayınlamayı üstlenen editör ve yardımcıları yaptıkları işten zevk almıyor ve her yeni sayıyı bir öncekinden daha iyi bir düzeye çıkarmayı hedeflemiyorlar ise, yayınevi yetkilileri kaliteli bilimsel süreli yayınların tıp ortamına olası katkılarının bilincinde değil ise; okuyucu kitlesinin ilgisi giderek azalacaktır.

Dergiler için öz denetim standardın ve kalitenin artırılması açısından önemlidir. Değerlendirme kriterlerinin başında şunlar gelir; dergiye gönderilen makalelerin sayıları, kabul edilen ve red edilen, yazarlarınca geri çekilen makale oranları, uluslar arası platformdan gelen makaleler varsa ülkelere dağılımı, makalelerin değerlendirme süreleri ve sonrasında basım için beklenen süre, dergide yer alan düzeltme yazıları, yayın etiği kuralları, etik kuralları zorlayan, örneğin aynı makaleyi birden fazla dergiye gönderen yazarlar ile ilgili durumlar, tutumlar, kabul yazıları, on line sistem uygulamaları, yazarların bu sistemlere uyum süreçleri, yayın hakkı devir formları, yazarlık hakkı ve makalelerdeki yazar sayıları, danışmanlar ile ilgili veri tabanlarının yeterliliği, ulusal veya uluslararası dizinlere girme çabası ve sonuçları.

Okuyucular açısından dergilerin bilimsel içeriği yanında fiziksel özelliklerine gösterilen özen de önemli bir kriter olarak vurgulanmaktadır. Bu süreçte yayıncının yanında editörler kurulu üyeleri de birer araştırmacı ve okuyucu olarak katkılarını esirgememelidirler. Göz ardı edilmemesi gereken bir başka konu da okuyuculardan ve genç meslektaşlardan gelen değerli eleştirileri ve önerilerdir.

Kaynaklar

- 1-Gökçora H, Gökçe Kutsal Y: Önsöz. In: Gökçora H,Gökçe Kutsal H (Eds): Klinik araştırmaların tasarımı, yürütme, sunum ilkeleri ve kalite kontrolü. TÜBİTAK ve TTB yayını, Ankara, 1998, pp:1-2.
- 2-Gökçe Kutsal Y:Editör gözüyle danışmanlık. In: Yılmaz O (Ed):Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2003, Ankara, TÜBİTAK, 2003,s:13-28.
- 3-Yılmaz O, Arda B, Gökçe Kutsal Y: Multidisipliner yapılanmanın başarılı bir örneği. In:Yılmaz O (Ed):Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2003, Ankara,TÜBİTAK, 2003, s:237-8.
- 4-Gökçe Kutsal Y: Editör sorumluluğu. In: Yılmaz O (Ed): Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık -2004, Ankara, TÜBİTAK, 2004,s:135-42.
- 5-Gökçe Kutsal Y, Atalay A, Özçakar L. İdeal bilimsel dergi. In: Yılmaz O (Ed):Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2004, Ankara, TÜBİTAK, 2004,s:245-49
- 6-Gökçe Kutsal Y: Evrensel bilimin paylaşımı. In: Yılmaz O (Ed):Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2005, Ankara, TÜBİTAK, 2005,s:3-5
- 7-Gökçe Kutsal Y, Korkmaz N. Ulusal süreli yayınlarımıza eleştirel bakış. In: Yılmaz O (Ed):Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık -2005, Ankara, TÜBİTAK, 2005,s:339-45
- 8-Gökçe Kutsal Y: Editörün katkı ve sorumlulukları. In: Yılmaz O (Ed):Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık -2006, Ankara, TÜBİTAK, 2006,s:67-72.
- 9-Gökçe Kutsal Y: Ulusal süreli yayınlarda danışmanlık sistemi. In: Yılmaz O (Ed):Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık -2006, Ankara, TÜBİTAK, 2006,s:107-9.
- 10-Aslan D,Gökçe Kutsal Y: Hekimlerin derleme makaleler ile ilgili görüşleri. In: Yılmaz O (Ed):Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2006, Ankara, TÜBİTAK, 2006,s:110-11.